

De verpachting van de grote tiend van Mielen-boven-Aalst, 1730

Rombout Nijssen

Tot aan de invoering van de Franse revolutionaire wetgeving in ons land in 1795-1796 waren de meeste akkers in onze dorpen en steden tiendplichtig. Dat betekent dat iemand, een persoon of een organisatie, recht had op één tiende van de oogst van die gronden. In de achttiende eeuw waren die tienden over het algemeen in het bezit van grote kerkelijke organisaties. In de omgeving van Sint-Truiden was dat in veel gevallen de abdij van Sint-Trudo.

Niet alle landerijen waren met die tiendplicht belast. Dat gold alleen voor de landerijen in de zogenaamde akkergordel rond de dorpen. Gronden in de dorpskern en de weiden die bij de boerderijen aansloten waren niet tiendplichtig.

Wie het recht had op de tiend in een dorp had letterlijk recht op één tiende van de oogst. Bij de oogst werd het graan in schoven gebonden en die werden in hopen, bijvoorbeeld van tien gezet. Vervolgens had de bezitter van het tiendrecht een beperkt aantal dagen de tijd om uit elke hoop een schoof op te halen. Nadat de tiendenaar het zijne had opgehaald, mocht ook de boer zijn oogst inschuren.

Zelden lieten de bezitters van het tiendrecht de tienden voor henzelf ophalen. Meestal werden zij verpacht aan landbouwers van ter plaatse.

Eerder werd in dit tijdschrift beschreven hoe de abdij van Sint-Truiden en de pastoor van Berbroek in de achttiende eeuw de tienden van Berbroek verpachtten¹. Net zoals in Berbroek behoorden de tienden van Mielen-boven-Aalst aan de abdij van Sint-Truiden. Met het oog op het innen van de tienden was het tiendgebied in Berbroek verdeeld in zes zones of *tiendgangen*, die twee per twee verpacht werden. Jaarlijks kwam de opbrengst van twee van die tiendgangen aan de pastoor toe, terwijl de opbrengst van de vier overige gangen voor de abdij was. In Mielen-boven-Aalst was dat anders geregeld. Daar verpachtte de abdij de tiend en kreeg de pastoor jaarlijks een vast bedrag van 200 gulden en drie vaten tarwe en vier vaten gerst uit de opbrengst daarvan. In Mielen-boven-Aalst werd de tiend in haar geheel verpacht, zonder dat het tiendgebied in tiendgangen opgedeeld werd.

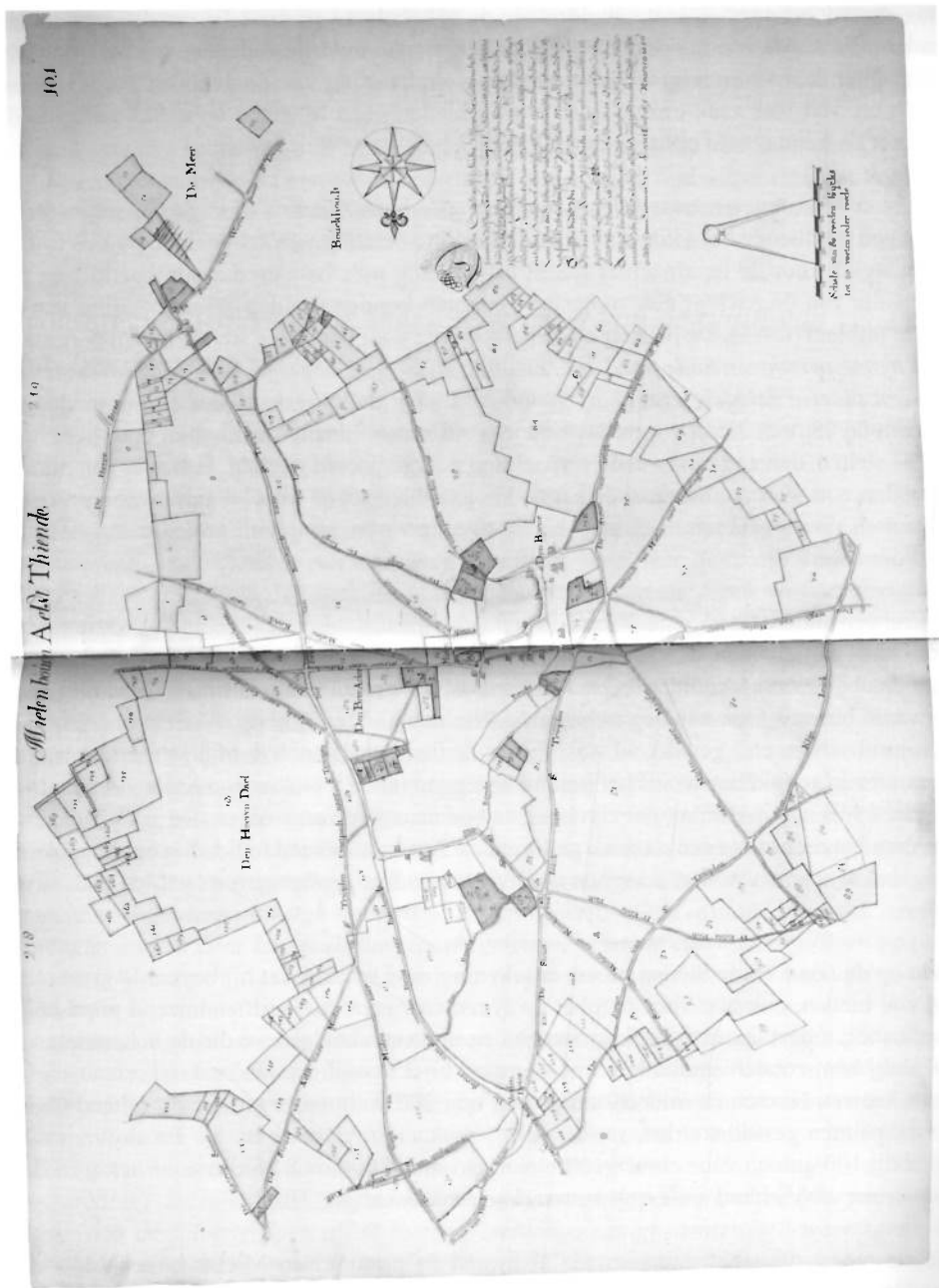
Een van de kaarten in de goederenatlas van de abdij van Sint-Truiden toont het tiendgebied². Op de kaart zie je dat het centrum van het dorp en de weiden die rechtstreeks op de boerderijen aansloten, niet tot het tiendgebied hoorden.

Nadat dat eerst met aanplakbrieven bekendgemaakt was, organiseerde notaris Joannes Franciscus Ceulemans uit Sint-Truiden op 26 juni 1730 in de woning van Gerardus Bormans in Mielen-boven-Aalst de openbare verpachting van de grote tiend van dat dorp voor dat jaar. Met de grote tiend werd de tiend van de veldvruchten bedoeld. De abdij hief immers ook tienden op de lammeren en op de *kieckens*, maar die werden buiten deze verpachting gehouden. Namens de abdij waren die dag twee paters, Anselmus van Suetendael en Hubertus Colen, bij de verpachting aanwezig.

Het ritueel van de verpachting begon met het voorlezen van de *conditien ende voorwaarden*. Daarin werd in de eerste plaats bepaald dat de pachter de pachtsom niet in geld, maar in graan moest betalen: in tarwe, koren, gerst en haver. De pacht zou ingesteld worden op 25 mudden tarwe, 50 mudden koren, 30 mudden gerst en 20 mudden haver. Door een bod uit te brengen verhoogde de bieder het aantal mudden voor ieder van die graansoorten met 1. Inhoudsmaten konden zoals oppervlaktematen in die tijd van plaats tot plaats verschillen, en daarom werd in de *conditien* verduidelijkt dat het om mudden *maete der stadt St Truyden* ging³. Voorts werden belangstellenden gewaarschuwd dat de tiend verpacht werd *ten eyseren pacht*, wat wil zeggen dat de pachtsom als vaststaand werd beschouwd en niet als een percentage van de opbrengst van de tiend. Enkel in geval van hagelslag of heirkraft kon de pachter aanspraak maken op een vermindering van de door hem te betalen pacht. Indien de oogst waarvan de pachter de tienden mocht ophalen door hagelslag of een andere vorm van heirkraft getroffen werd en daardoor *merckelyck beschadicht wierde*, dan moest de pachter om aanspraak te kunnen maken op een vermindering van de pacht dat binnen de vierentwintig uur bij de abdij melden. De bestuurders van de abdij konden dan op kosten van de pachter een of meerdere experts ter plaatse sturen om de ernst van de schade vast te stellen. Op basis van hun verslag zou de pachter dan een vermindering van de pacht toegestaan worden (art. 1).

De pachter moest de pacht betalen in goed gedorst en zuiver gewand graan, dat hij tussen de feestdag van Sint-Andreas (30 november) en kerstmis op de zolder van de abdij moest leveren (art. 2).

Het was de pachter niet toegestaan de tiend hier of daar niet op te halen. Hij moest de tiend *invoorderen ende collecteren soo wijt ende soo breedt als die selve haer is uytstreckende in haere aude palen, limiten ende possessie*. De abdij was er immers bevreesd voor dat als de tiendpachters de tiend van bepaalde landerijen een aantal jaren na elkaar niet zouden innen, de gebruikers van die landerijen zouden gaan denken dat hun land vrij van tiend zou zijn en niet meer bereid zouden zijn de tiendheffers toe te laten (art. 3). Mocht de gebruiker van enig land in het tiendgebied tegenover de pachter inroepen dat zijn land tiendenvrij

was, dan moest de pachter dat melden aan de beheerders van de abdij, die dat dan konden onderzoeken. Als zou blijken dat een of ander perceel inderdaad tiendenvrij was, dan zou de pachter daaraan overigens geen recht op vermindering van de geboden pacht kunnen ontleenen. Het was zaak om voordat je ging bieden goed te weten op welke percelen de pachter de tiend mocht ophalen (art. 4).

De tiend zou toegewezen worden aan de hoogste bieder, indien die tenminste binnen 48 uren een voldoende borg kon stellen voor de stipte betaling van het pachtbedrag. Wie zich borg stelde voor de tiendpachter moest er rekening mee houden dat zijn bezittingen net zoals die van de pachter zelf in beslag genomen konden worden als de betaling van de pacht uitbleef (art. 5). De pachter en de persoon die voor hem borg stond zouden borg staan *met henne personen ende goederen, meubile ende immeubile, present ende toecomende, ter wat plaetse gelegen, egeene uytgenomen*. Indien de hoogste bieder er niet in slaagde binnen de 48 uren aan te tonen dat zich iemand met voldoende vermogen voor hem borg wilde stellen, dan zou een tweede verpachting georganiseerd worden. Indien er dan minder geboden zou worden, dan zou de eerste hoogste bieder het verschil aan de abdij moeten bijpassen. Een eventuele meerprijs bij de tweede verpachting zou volledig aan de abdij toekomen (art. 6).

Wie al een andere tiend gepacht had, in een gebied dat aan het tiendgebied van Mielen-boven-Aalst zou grenzen, mocht deze tiend niet pachten. Op die manier wilden de beheerders van de abdij voorkomen dat de limieten van het ene en het andere tiendgebied niet goed bewaard bleven. Ook wie nog onbetaalde schulden had bij de abdij of wie met de abdij in een juridisch geschil gewikkeld was, mocht de tiend niet pachten, of hij moest binnen de 48 uren zijn schuld betalen of het geschil bijleggen (art. 7). Ook wie aan alle voorwaarden voldeed was nog niet zeker dat zijn hoogste bod aanvaard zou worden. De abdij hield zich immers het recht voor om de zaak gedurende 72 uren in beraad te houden en de verpachting dan *te confirmeren oft naer hen welbelieven anders te disponeren* (art. 11).

Wie op de tiend wilde bieden moest er rekening mee houden dat hij boven de granen die hij zou bieden, ook nog voor oktober *op synen cost ende last* vijftienduizend pond kolen in de abdij moest leveren, die hij moest halen in de steekoolgroeve die de beheerders van de abdij hem zouden aanduiden. Voorts moest hij 15 pond *goeden ende leverbaer wasch* voor kaarsen leveren en voor 30 november nog 200 walmen, waarmee de spleten tussen de dakpannen gevuld werden, *sonder aen synen coop te corten* (art. 8). Tot slot moest hij de abdij 100 gulden *voor camer gelt* betalen en aan de notaris 8 gulden *voor het opstellen, minuteren, dobbeleren ende registreren deser conditien* (art. 10).

Voorts moest de pachter namens de abdij aan de pastoor van Mielen-boven-Aalst drie mudden tarwe en vier mudden gerst leveren, en een geldbedrag van 200 gulden betalen, en daarvan een kwitantie bezorgen aan de beheerders van de abdij (art. 9).

Nadat de voorwaarden voor de verpachting voorgelezen waren, kon het bieden beginnen. Het was Henrick Bormans die het hoogste bod uitbracht. Hij bood elf *hooghsels* boven de inzetprijs, of 36 mudden tarwe, 61 mudden koren, 41 mudden gerst en 31 mudden haver.

De volgende dag echter werd de tiend opnieuw opgeroepen, en die keer bood Jan Lenaerts nog een *hooghsel* meer¹. Daarmee was definitief het hoogste bod uitgebracht en de tiend werd aan hem toegewezen. Bartolomeus Debois en Antonius Lenaerts waren zijn borgen.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Archief van de abdij van Sint-Truiden*, nr. 290, p. 521-528.

Begevinge der thiende van Milen boven Aelst aen sr. Joannes Lenaerts voor het jaer 1730.

Conditien ende voorwaerden waerop die eerw. heeren Anselmus a Suetendael, camerlinck, ende Hubertus Colen, rentmeester, priesters geproft des keyserlyck moenster St Trudo, bij voorweten ende consent van den hooghwerdigen heer, heer Amandus Vandereycken, prelaet des voorss. moenster ende heere der stadt St Truyden etc., ende vorige affixie van billetten, ten hooghsten biedende binnen den dorpe van Milen boven Aelst sullen vercoopen voor desen aenstaenden ooght 1730, de groote thiende van Milen boven Aelst, soo ende gelyck sij van auts gecollecteert is geweest, 't voorss. moenster competerende (alleenlyck aen hetselve moenster gereserveert die lammeren ende kieckenthiende) ende dat onder dese naervolgende conditien:

- 1. De voorss. heeren vercoopers sullen dese thiende vercoopen in mudden soo terf, coren, gerst als haver, maete der stadt St Truyden, ende dat ten eyseren pacht, alleenlyck uytgenomen hagelslagh ende heijercracht, ende wanneer de voorss. thiende (waervan ons Godt verhoeden wilt) door hagelslagh oft heijercracht merckelyck beschadight wierde, sal den coopere binnen vierentwintigh uren visitatie versoecken, sullen alsdan de voorss. heeren oft iemant anders door hen te deputeren, de geledene schaede comen besightigen op cost ende last des coopers ende sal aen hem naer proportie der geledene schaede afslagh geschieden.*
- 2. Ieder hooginge sal doen op ieder specie van 't voorss. graen een mudde ende den cooper sal gehouden sijn het belooft graen te leveren in specie wel gevleugelt ende suyver gewant, sonder eenige mengeling, los ende liber op synen cost ende last op Andree aenstaende ende ten lanxsten kersmisse naervolgende, ten solder des selve moenster.*
- 3. Den cooper van dese thiende sal de selve invoorderen ende collecteren soo wijt ende soo breedt als die selve haer is uytstreckende in haere aude palen, limiten ende possessie, sonder aen de selve te doen oft te laeten geschieden eenigh achterdeel, waertegens de voormelde heeren begeveren bij desen wel expresselyck syn protesterende.*
- 4. Ende soo iemant eenige plecke graen pretendeerde thiendevrye te syn, sal den coopere gehauden syn sulcke plecke met syn regenoten aen de meergeseyde heeren instantelyck*

aen te brengen om daerinne gedaen te worden naer behooren, ende indien bevonden wordt vanauts thiendevrye te sijn, en sal den coopere ten dien reguarde geen cortsel cunnen oft meugen pretenderen.

5. Den coopere sal gehauden wesen binnen tweemaal 24 uren te stellen sufficiante borgen voor synen coop tot contentement der heeren vercoopers, welcke borgen sullen verbonden wesen als principaelen schuldenaer onder expresse renuntiatie aen de beneficien divisione discussionis aut ordinis ende onderworpen syn soowel als den coopere aen prompte ende parate executie als voor princepenningen ende gabelen.

6. Indien den coopere in gebreke bleef van hieraen binnen den selven tyde te voldoen, sal men de thiende bij den selven gecocht wederom meugen velen ende vercoopen, met dien verstaende dat de selve quaeme minder te gelden, hij coopere de schaede sal moeten leyden, welcke met prompte ende parate executie aen synen persoon ende goederen verhaelt sal worden, maer indien meer compt te gelden, sal wesen tot profyt des voorss. moenster.

7. Niemant sal sigh presumeren te quytten die eenige andere thiende aengenomen heeft oft soeckt aen te nemen welcke saude comen aen te paelen aen dese voorss. thiende, alsoock indien dese thiende verbleeff aen iemant die noch iet schuldigh is oft eenigh verschil oft questie heeft met het voorss. moenster, sal binnen tweemaal vierentwintigh uren syne schuldt moeten betaelt hebben ende het verschil oft questie nedergeleyt hebben, anders sullen de heeren vercooperen de thiende wederom meugen opvelen ende vercoopen met alle clausulen ende reserven in den voorgaende artickel deser voorwaerden breeder geexprimeert.

8. Den coopere sal gehauden syn voor october aenstaende binnen het voorss. moenster te leveren op synen cost ende last vyfthien duysent pont colen, te laeden op die cuyle door de voorss. heeren te denomineren, alsoock te leveren vyfthien pont goeden ende leverbaer wasch ende voor Andree tweehondert walmen, sonder aen synen coop te corten.

9. Den cooper sal gehauden syn tot indemniteijt des voorseyt moenster te leveren aen den eerw. heer vicaris van Milen boven Aelst drye mudden terf ende vier mudden gerst ende betaelen twee hondert guldens Brabants op henne gewoonelycke valdaegen ende sal moeten doceren de voorss. uytgedruckte lasten betaelt te hebben ende de quitantien aen de heeren vercoopers daarvan over te leveren, sonder aen synen coop te corten soo voorss. is.

10. Den coopere sal oock gehauden syn voor camergelt promptelyck te betaelen hondert guldens Brabants ende voor het opstellen, minuteren, dobbeleren ende registreren deser conditien acht guldens Brabants, sonder eensgelyck aen synen coop te meugen corten.

11. Reserveren die heeren vercoopers aen hen dryemaal vierentwintigh uren om den vercoop der thiende aen den cooper te confirmeren oft naer hen welbelieven anders te disponeren.

Ten lesten, den coopere ende synen borge sullen hen aen dese conditien adstringeren sonder hen met eenige auxiliaire exceptiens van recht te cunnen oft te meugen behelpen aen die selve volcomentlyck mits desen renuntierende ende by soo verre die selve aen dese conditien in deel oft int geheel niet en voldeden, 't sij bij faute van goede leveringe des coops oft andersints, soo sullen de voorss. heeren den keus hebben oftwel den coopere oft den borge te attacqueren, sullen ten dien eynde in solidum verobligeren henne persoonen ende

goederen, meubile ende immeubile, present ende toecomende, ter wat plaetse gelegen, egeene uytgenomen, om tot henne persoonen ende meubile goederen te comen soo bij den vyfden artikel ende aen die immeubele met eene geprivilegieerde conde van vyfthien daegen ten allen tyden soo binnen als buyten vacantie, tot het sasyn ende reele ende actuele possessie der selve oft andersints soo naer stiel, sullen oock constitueren alle ende iedere thoenderen deses om dese voorwaerden samentlyck met hennen coop voor alle heeren, hoven ende richters alwaer noodigh te doen realiseren ende approberen.

Op heden den sesentwintighsten dagh der maendt junij des jaers xvii^e dertigh ten tweelf uren 's middaghs oft daerontrent binnen het dorp van Milen boven Aelst ten woonhuijse van Gerardus Bormans voor mij openbaer notaris binnen die ryxer stadt St Truyden reside-rende ende in presentie der getuygen naer te noemen, compareerden personelyck die eerw. heeren Anselmus a Suetendael, camerlinck, ende Hubertus Colen, rentmeester, priesters geprofest des keyserlyck moenster St Trudo, dewelcke van mij notario hebben versoecht publieckelyck voor alle omstaenders dese voorss. conditien raeckende de groote thiende van Milen boven Aelst voor te lesen, ende aldus voorgelesen synde, hebben die voormelde heeren die selve ingestelt ad 25 mudden terfve, 50 mudden coren, dertigh mudden gerst, twintigh mudden haver ende de selve ten hooghsten biedende geexponeert synde, heeft sr. Hockenseel een hooghsel daer opgesteld, sr. Gerardus Bormans een hooghsel, sr. Antonius Lenaers een hooghsel, sr. Joannes Hendrix een hooghsel, sr. Henrick Bormans een hooghsel, sr. Antonius Lenaerts een hooghsel, sr. Henrick Bormans een hooghsel, sr. Antonius Lenaers een hooghsel, sr. Henrick Bormans een hooghsel, ende niemant meer gehooght hebbende, is aen sr. Henrick Bormans als lesten quyttere gebleven, ende heeft beloofd de voorss. conditien in alle syne clausulen ende puncten wel ende deughdelyck te observeren, doende hierover in myns notaris handen wettelycke stipulatie op dagh, maendt ende jaere soo boven ter bovengenoemde plaetse, ter presentie ende overstaen van srs. Bartolomeus Debois, Antonius Lenaerts, Joannes Hendrickx, Henrick Hockenseel ende meer andere als geloofbaere getuygen tot desen geroepen ende gebeden, ende van mij

quod attestor,

Joannes Franciscus Ceulemans notarius publicus et immatriculatus ad praemissa requisitus in fidem subscripsit.

Ten selven mael heeft sr. Bartolomeus Debois nogh een hooghsel daerop gestelt, sr. Henrick Bormans noch een hooghsel ende wederom niemant meer gehooght hebbende, is aen den voorss. Bormans gebleven onder alle voorgaende conditien soo voorss. is, ende heeft hierover stipulatie gedaen ter presentie der voorss. getuygen ende van mij.

Quod attestor

Joannes Franciscus Ceulemans, notarius publicus et immatriculatus ad praemissa requisitus in fidem subscripsit.

Op heden den eersten dagh der maendt julij des jaers xvii^e dertigh ten twee uren naermid-dagh, voor mij openbaer notaris binnen die ryxer stadt St Truyden residerende, ende in presentie der geloofbaere getuygen naer te noemen, compareerden personelyck die eerw.

heeren Anselmus A Suetendael, camerlinck, ende Hubertus Colen, rentmeester, priesters geprofest des keyserlyck moenster St Trudo, dewelcke andermael de groote thiende van Milen boven Aelst geexponeert hebbende, heeft sr. Jan Lenaerts een hooghsel daerop gestelt ende niemant meer gehooght hebbende, is aen den selven als lesten quyter gebleven onder alle ende iedere voorgaende clausulen ende voorwaerden, breeder in de voorss. conditien uytgedruckt ende hebben die heeren vercoopers aen den voorss. Lenaerts de voorss. thiende geconfermeert, mits stellende die borgen ende heeft den selven mael voor borgen gestelt srs. Bartolomeus Debois ende Antonius Lenaerts, presenten de selve ende borgen blyvende met belofte van de voorss. conditien punctuelyck te achtervolgen, doende hierover in myns notaris handen wettelycke stipulatie op dagh, maendt ende jaere soo boven binnen de rekenkamer des voorss. moenster, ter presentie van den eerw. heer Egidijs Wanten, vicaris van Milen voorss. ende den heer Joannes Carolus Meester als geloofbaere getuygen tot desen geroepen ende gebeden, ende van mij

Quod attestor

Joannes Franciscus Ceulemans notarius publicus et immatriculatus ad praemissa requisitus in fide subscripsit.

- 1 R. Nijssen en B. Vandionant, *De verpachting van de tienden in Berbroek in de achttiende eeuw (1725-1787)*, in *Limburg – Het Oude Land van Loon*, 2010, 89, p. 73-86.
- 2 R. Nijssen en R. Van Laere, *Op grond van Sint-Trudo. De kaartenatlas van de abdij van Sint-Truiden, 1697*, Sint-Truiden, 2011, p. 160-161.
- 3 In het ancien régime werden hoeveelheden graan gemeten in koppen, vaten en mudden. Vier koppen maakten één vat en 12 vaten maakten één mud. Een vat Sint-Truider maat bevatte 26,12 liter graan. En mud kwam overeen met 313,44 liter.
- 4 Lenaerts engageerde zich daarmee om na het ophalen en dorsen van het tiendgraan buiten de leveringen van kolen, was en walmen aan de abdij, de betalingen aan de pastoor van Mielen-boven-Aalst en de kosten voor de openbare verpachting, 11.597,28 liter tarwe, 19.433,28 liter koren, 13.164,48 liter gerst en 10.030,08 liter haver te leveren.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt